

כיצד למנוע את ההתדרדרות? | לפרשת בלק

הרב גור גלון, ישיבת הר ברכה

(הדברים מבוססים על דברים שכתב הרב אברהם סתיו)

אחרי שבלעם לא מצליח לקלל את ישראל, בלעם מציע לבלק דרך אחרת להילחם עם ישראל ולהפילם:

"וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשִׁטִּים וַיַּחַל הָעָם לְזָנוֹת אֶל בָּנוֹת מִזְרָאֵם, וַתִּקְרָאןָ לָעָם, לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן; וַיֹּאכַל הָעָם, וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן, וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל, לְבַעַל פְּעֹר; וַיַּחַר-אַף יְהוָה, בְּיִשְׂרָאֵל"

וכך מתואר הדבר במסכת סנהדרין:

"...אמר להם: אלהיהם של אלו שונא זימה הוא, והם מתאווים לכלי פשתן, בוא ואשיאך עצה: עשה להן קלעים, והושיב בהן זונות, זקינה מבחוץ וילדה מבפנים, וימכרו להן כלי פשתן. עשה להן קלעים מהר שלג עד בית הישימות, והושיב בהן זונות, זקינה מבחוץ וילדה מבפנים, ובשעה שישאל אוכלין ושותין ושמחין ויוצאין לטייל בשוק, אומרת לו הזקינה: אי אתה מבקש כלי פשתן? זקינה אומרת לו בשוה, וילדה אומרת לו בפחות. שתיים ושלש פעמים. ואחר כך אומרת לו: הרי את כבן בית, שב ברור לעצמך. וצרצורי של יין עמוני מונח אצלה, ועדיין לא נאסר יין של נכרים. אמרה לו: רצונך שתשתה כוס של יין? כיון ששתה בער בו. אמר לה: השמיעי לי. הוציאה יראתה מתוך חיקה, אמרה לו: עבוד לזה! אמר לה: הלא יהודי אני. - אמרה לו: ומה איכפת לך, כלום מבקשים ממך אלא פיעור, והוא אינו יודע שעבודתה בכך. ולא עוד אלא שאיני מנחתך עד שתכפור בתורת משה רבך..."

אנו מוצאים בתהליך ההתדרדרות שני גורמים המדויקים גם בפסוקים:

1. הליכה אחר התאוות.

2. כפירה ועבודה זרה.

הרבה פעמים כאשר אנו פוגשים אדם שאיבד את דרכו, שחזר בשאלה, אנו מוצאים שהוא עזב את הדרך בשני מישורים - מישור אחד הוא עזיבת האמונה, הוא איננו מאמין בה' ואיננו מאמין בתורה, והמישור השני הוא שהוא עובר עבירות לתיאבון, פרוץ בענייני עריות, מחלל את השבת, כדי להנות, ואוכל טרף, בשביל החוויה והטעם.

השאלה שצריך לשאול היא מהי הביצה ומהי התרנגולת? מהי אבן הדומינו שהפילה את שאר האבנים בעקבותיה? האם התאוות והיצרים הם שגררו אחריהם את האמונות והדעות, או שמא הספקות השכליים הם שהובילו לדרדור המעשים? וממילא, אנו שואלים את עצמנו כמחנכים (של אחרים ובעיקר של עצמנו): איפה עלינו להשקיע את המשאבים? האם בהתמודדות עם המידות והיצרים, או בהעמקה של יסודות האמונה והמחשבה?

מדברי הגמרא שהבאנו עולה, שהתאוות והיצרים הם שהביאו לכפירה. כדי שאדם יוכל לספק את יצרו, הוא מתפשר ומוותר על ערכיו - ומאמץ אידיאולוגיה שתתיר לו את האסור. וכפי שכבר אמרו חז"ל לגבי חטא העגל:

"אמר רב יהודה אמר רב: יודעין היו ישראל בעבודה זרה שאין בה ממש, ולא עבדו עבודה זרה אלא להתיר להם עריות בפרהסיא".

ומבאר שם רש"י:

"שהיה יצרן תקפן על עריות, אמרו: נפרוק כל עול תורה מעלינו ואל יוכיחנו על העריות, אבל על עבודה זרה לא תקפן יצרן".

משיחותיי עם כמה דתלשי"ם, אני יכול לאמת שזו המציאות על פי רוב.

כך עולה גם מדברי המדרש שמתאר את מה שהתרחש בשיטים:

"נערה יוצאה מקושטת ומבוסמת ומפתה אותו, ואומרת לו: למה אנו אוהבין אתכם ואתם שונאין אותנו? טול לך כלי זה חנם, הלא כולנו בני איש אחד בני תרח אבי אברהם אין אתם רוצים לאכול מזבחוחינו ומבשולינו? מיד משקהו היין ובוער בו השטן. היה נשטה אחריה, כיון שהיה תובעה אומרת לו איני נשמעת לך עד שתשחט זה לפעור ותשתחוה לו. והוא אומר: לעבודת כוכבים איני משתחוה. ואומרת לו: אין אתה אלא כמגלה עצמך והוא נשטה אחריה ועושה כן".

המדיינים לא שלחו אל עם ישראל את גדולי הפילוסופים כדי שינהלו אתם ויכוחים עמוקים עד אמצע הלילה. הם שלחו את הנערות הצעירות והיפות כדי לפנות אל הצדדים הנמוכים של האדם, אל יצר המין ותאוות הנשים. וזה באמת עבד: בני ישראל עבדו לבעל פעור לא מתוך קשיים וספיקות אמוניים מנקרים, אלא מתוך המשיכה המינית.

וזה יכול היה להיות המסר של הסיפור: "זה לא השכל, זה היצר".

אך נדמה כי בקריאה נוספת הסיפור מעט יותר מורכב. לאחר ההימשכות הראשונית של הישראלי אל הנערה המדיינית, היא טוענת כנגדו טענה רוחנית: "למה אתם שונאין אותנו? הלא כולנו בני איש אחד!". רק לאחר שאין לו דרך להשיב לטענתה, הוא מסכים לשתות מן היין, ובשלב זה כבר "בוער בו השטן". הוא עבר את נקודת האל-חזור.

כלומר, היצר הוא המניע הראשוני, הוא הנותן את הדחיפה ואת המוטיבציה, אך זה לא מספיק. אם היה אותו ישראלי יודע לענות לנערה, ולהשיב לה באופן חד וברור שאנו בני אברהם יצחק ויעקב, ושעולמנו הערכי לא מאפשר לנו לאכול יחד עם עובדי עבודה זרה, הוא יכול היה לעצור את תהליך ההידרדרות. אך עולמו האמוני לא היה עמוק ומסודר. איש לא לימד אותו כיצד לענות לשאלות הרוחניות שהעולם מציב בפניו, ורק משום כך הוא בחר בדרך הקלה: לשתות מן היין ולהתמכר עד כלות לתאווותיו ויצרו.

בשתי דרכים אם כן עלינו ללכת כדי למנוע את ההתדרדרות: הדרך האחת, למנוע עד כמה שאפשר את היצר מלהתעורר. אם ניקח זאת למעשה לדורנו - לשים סינון באינטרנט, לחיות בחברה צנועה ועוד.

אבל כולנו יודעים שאין חסימה הרמטית, והרבה דרכים וסכנות יש, וממילא הדבר השני, שהוא לגמרי בידינו הוא- לחנך לאמונה, ערכים ואידאליים. ואז גם כאשר היצר יתגבר זה יהיה נקודתי, כי התשובות והאמירות האמוניות שהאדם יענה לעצמו יהיו מספיק חזקות, כך שהוא יבין שאמנם יש לו יצר אבל זו לא הדרך הנכונה.

יהי רצון שנזכה לבנות אמונה מבוססת ויציבה, עשירה ורחבה, שתוכל לעצור כל התדרדרות. וכמובן מעבר לכך, לבנות עולם טוב של אידאליים וערכים, של מעשים טובים ושל קרבת ה', שתמלא כל כך את האדם - עד שיחוש את העונג והשמחה, את הסיפוק והשמחה בעבודת ה' ולא יצטרך לפנות אחרי לבבו ועיניו.